

Сашо ЦВЕТКОВСКИ

ГРАФИЧКИ ИКОНИ ОД ГОРНО МЕЛНИЧАНИ

Клучни зборови : *графика,
графичка икона, бакрорез, халкограф*

Во текстот се објавуваат три графички икони од XVIII и XIX век, Богородица Портатиса Иви-ронска од 1775 г., графиката на манастирот Св. Јован Претеча на Маникејската гора кај Сер од 1816 г., и графиката Света Троица со св. Акакиј и св. Максим од скитот Кавсокаливија на Атос и двете дело на халкографот Партениј од Закинтос.

Како една од особеностите на уметноста на доцниот среден век, XVIII и XIX век се издвојуваат хартиени-графички икони. Нивниот број е голем а главен центар од каде еманирале и се дистрибуирале била Света Гора Атонска и неколкуте големи манастирски средишта во внатрешноста на Балканот. Православните поклоници ги добивале како еулогии, односно, благослов, и како врдни реликвии ги носеле во своите домови или пак ги поклонувале на своите парохиски цркви.

Како дел на таа православна балканска уметност и црквите во Македонија чуваат голем број на вакви книжни, графички икони. Истражувањата во дебарско-мавровскиот крај овозможиле да се идентификуваат низа вредни уметнички дела меѓу кои и повеќе досега непознати графички икони.

Овие, сега веќе бројни уметнички дела, кај истражувачите од постарата генерација не предизвикуваат интерес за нивно евидентирање, собирање и проучување што допринесе голем број од нив да останат непознати на науката а условите и несоодветното чување во црквите влијело голем дел од нив да се оштетат, па дури и неповратно изгубат.

Еден од ретките истражувачи кој посвети поголемо внимание на проучување на овие графички икони од црквите и музејските збирки во Македонија е токму Јасмина Чокревска-Филип. Благодарение на нејзините истражувачки потфати и резултати овие уметнички дела влегоа во богатиот корпус на значајни историско-уметнички предмети.¹

Како научен прилог кон проучување на овие вредни уметнички дела објавуваме неколку непознати графички икони од црквата Св. Врачи во селото Горно Мелничани, Дебарско.² Тоа се постари графички листови настанати во втората половина на XVIII и првите децении на XIX век. Поради чувствителноста на материјалот и несоодветното чување, графичките листови имаат видни оштетувања, но и покрај тоа, сочуваните делови овозмо-

¹ Ј. Чокревска-Филип, *Еден пример од постарото графичко наследство*, Тематски зборник на трудови (икони, иконопис, иконостаси, иконографија) 1, Скопје 1996, 89-93, сл.1-3; Eadem, *Бакрорезно графичко клише од манастирот Св. Јован Бигорски*, Културно наследство, XXIV-XXV(1997-1998), Скопје 1999, 93-96, сл.1-6; Eadem, *Тома Сидер од Крушево*, Зборник, Средновековна уметност 3, Скопје 2001, 203-213, сл.1-11; Eadem, *За постарото графичко наследство во Македонија*, Скопје 2003, passim. Eadem, *Богородица Илинска-Черниговска, една книжна икона од украинскиот барок*, Македонско-Украински културни врски (X-XX) век, МАНУ, Скопје 2004, 263-277; Eadem, *Белешки за најстарите графики од Ивиронскиот манастир во прилепската колекција*, PATRIMONIUM.MK 1-2 (2007),117-129.

² Селото Горно Мелничани припаѓа на групата постари населби во Дебарскиот крај чија историја може да се следи уште од времето на средината на XV век. Селото во турскиот пописен дефтер од 1467 година е запишано како посед на Карагоз-бег и влегувало во состав на нахијата Река со девет христијански семејства. (*Турски документи за историјата на македонскиот народ*, Опширни пописни дефтери од XV век, том III, ред. М. Соколовски, Скопје 1976, 392; Д. Георгиев, *Населението во Македонско-албанскиот пограничен појас (XV-XVI) век*, Скопје 2009, 31.) На црквата Св. Врачи припаѓаат и неколку постари икони од средината и втората половина на XVI век (С. Цветковски, *Иконите на Дичо Зограф од црквите во Дебар и Мала Река*, Струга 2013, 9-10.)

жуваат сигурна идентификација на содржината, сигурна и целосна иконографска анализа и опсервација.

Хронолошки најстарата меѓу овие дела е иконата на *Богородица Портаитиса - Ивиронска*. (сл.1) Овој графички лист е со поголеми димензии и покрај видните оштетувања на краевите средишниот дел е скоро целосно сочуван и на него доминира претставата на Богородица царица со малиот Христос на левата рака, сигнирана како Η ΠΟΡΤΑΪΤΙΣΣΑ ΤΩΝ ΪΒΗΡΩΝ. Претставени се и архангелите Гаврил (Γ) и Михаил (Μ) носени на облаци како ја крунисуваат Богородица, која со десната рака укажува кон Христос. На ликот на Богородица видливи се двете рани кои како иконографски детаљ се поврзани со Атонската традиција за оваа чудотворна икона и манастирот Ивирон.³ (сл.2) Под претставата на Богородица Портаитиса е ведутата на манастирот Ивирон и околните скитови и ќелии со монаси, како и бродови и мали кајчиња кои пловат во морските води пред манастирот.(сл.3) Од двете страни, на маргините, во дванаесет сцени по шест од секоја страна, илустрирана е легендата за оваа чудотворната икона на Богородица Ивиронска. Секоја сцена е пропратена со краток текст кој ја објаснува содржината на грчки и црковно словенски јазик. По левата маргина видливи се фрагменти од две – три композиции, додека композициите од десната маргина се целосно зачувани со незначителни оштетувања.

Низ овие десетина композиции илустрирано е преданието за оваа чудотворна икона, особено почитувана реликвија на манастирот Ивирон. Почетните, воведни сцени се однесуваат на *Војниците во домот на вдовицата во Никеја и пронаоѓањето на иконата на Богородица*, и *Вдовицата од страв војниците да не ја пронајдат и уништат иконата на Богородица ја пушта во*

³ P.L. Vocotopoulous, *Note sur l'icone de la Vierge Portaitisa*, Зограф 25, (1996) 26-30; K. Chryssochoidis, *The Portaitissa icon at Iveron monastery and the cult of the Virgin on Mount Athos, Image of the Mother of God*, ed. M. Vassilaki, London 2005,

Сл.1. Графичка икона, Богородица Портаитиса Ивиронска, 1775 г., црква Св. Врачи с. Горно Мелничани

Pic.1 Graphic icon, Virgin Portaitisa of Iveron, 1775, church of the Holy doctors, village Upper Melničani

морето. (сл.4-5) Потоа можат да се идентификуваат и покрај фрагментарноста, Појавувањето на иконата пред водите на манастирот Ивирон во огнен-пламен столб, (сл.4) Обидот на монасите да ја извадат иконата од морето која притоа постојно се одалечувала, Јавувањето на Богородица на монахот Гаврил и Гаврил движејќи се по површината на морето ја зема иконата и ја носи во манастирот. (сл.6) Потоа следуваат неколку чуда на иконата во католиконот на манастирот и монахот Гаврил гради параклис крај манастирските врати каде што иконата се поставува и така чувајќи го влезот во манастирот го добива името Портаитиса, чуварка на портите.

Во долниот регистар на иконата под ведутата на манастирот Ивирон, испишан е подолг приложнички-киторски натпис. Од него дознаваме дека

Сл.2. Богородица Портаитиса Ивиронска, детал
 Pic.2 The Virgin "Portaitisa" of Iviron, detail

иконата е настаната во 1775г. во Виена, со грижа на јеромонахот и проигумен Јоаким кој по раѓање бил од Дидимотика, а со помош на благородниот господин Алексиј Константинович Филипополит, во Виена Австриска 1775 г. Овој подолг ктиторски натпис испишан е на грчки и црковно-словенски јазик. Делот кадешто бил испишан грчкиот текст скоро целосно е оштетен и сега единствено во целост може да се следи црковно-словенскиот натпис: Сѣд ѿкона ёсть пресѣтыа преслѣвнѣа Влѣдчицы нашѣа Бѣдцы чѣдотвориныа Портарицы, нахѣдѣщейса во свѣщенной Патрїаршей ѿ Цѣрской ѡбитѣли ѿверской. ѿзѣобразѣса намѣди старѣниѣмъ препѣдѣвѣишагѣ во ѿеромѣнаѣсѣхъ проигѣмена бѣа ѿвакѣма ѡсѣрождѣнца съ дѣдимѣтиха. ѿзжѣдивѣниѣмъ же Благѣрдѣишагѣ ѿ словѣсѣишагѣ Гѣспѣдина Ялѣзѣа Кѣвнѣстѣанѣтинѣовичѣа фѣлѣипѣолѣтѣа, въ Снѣмѣниѣ Всѣгѣдѣишагѣ ѡбѣишѣхъ блѣгоговѣниѣа ко прѣсвѣтѣи Бѣцѣ въ славной Вѣеннѣа ѿвѣстрѣйской, 1775. годѣ... (сл.7)

Јован (Н ГЕННѢИѦ ТѢ ПРОДРОМѢ), Бегството на Јелисавета и малиот Јован во пустината (Н ФУГА ТНѢ ѢВѢЛ.), Усекованието на св. Јован Крстител (..ΟΤΟΝΗ ΤѢ ПРОДРОМѢ) и композицијата на Пронаѡѓањето на главата на св. Јован Претеча (Н ѢВРЕСИѦ ТНѢ КЕΦΑΛΗ). (сл.9) Под вѣдѣтата на манастирот, по долната рамка на иконата испишан е ктиторски натпис... како и потпис на авторот, јеромонах Партениј од Закинтос -1816г. ...ΡΙΚΕΤΑΣ ΠΛΗΓΤΟΝ ΤΗΣ ΣΕΡΡΑΣ ΤΗΜΟΜΕΝΗ ΤѢ ΤΙΜΙѢ ПРОДРОМѢ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙѢѢ ΙΟΑΝѢ ...ΜΟѢ ΑΔΕΛΦѢ ΤΙѢ ΑΥΤΗѢ ΜΟΝΗѢ ∷ ΔΙΑΧΗΡѢѢ ΠΑΡΘΕΝΙѢѢ ΙΕΡΟΜΟΧѢ ΤѢ ΖΑΚΗΝѢΙѢ. 1816. (сл.10)

На третата икона и покрај оштетувањата, сепак јасно се согледуваат претставата на св. Тројца во горната половина на иконата, а во долниот регистар кој е значително помал и поделен на три одделни полиња во кои се претставени допојасната

Втората икона е посветена на св. Јован Претеча и неговиот манастир, познато култно место на Маникејската гора во близина на Серес. (сл.8) Тоа е навистина ретка графичка икона на која освен вѣдѣтата на манастирот во долната половина на иконата, во погорното средишно поле, кое во овој случај е најоштетено, сеуште се распознаваат претставите на патронот на манастирот св. Јован Крстител, опкружен со владетели и архиереи, од кои што единствено можат со сигурност да се идентификуваат владетелот од неговата десна страна сигниран како Стефан (ΣΕΦΑΝΟѢ) и пред него владетел на дѣчја возраст сигниран како Михаил (ΜΙΧΑ). Од спротивната страна видливи се делови од фигурата на еден архиереј неговиот епитрахил и надбедреник, како и делови од уште една владетелска фигура облечена во долг дивитисион.(сл.9) Над нив се делови од композицијата на Вознесението Христово, како и пет композиции на левата маргина од циклусот на Св. Јован Претеча, Благовѣстите на Захариј (ΗΣΙΛΙΨΙѢ ΤѢ ΖΑΧΑΡΙ), Раѓањето на св.

Сл.3. Ведута на манастирот Ивирон, икона Богородица Портаитиса 1775 г. детаљ.
 Pic.3 Vedute of monastery Iviron, icon of the Virgin "Portaitisa", 1775 detail

претстава на св. Акакиј (Ο ΑΓΙΟΣ ΑΚΑΚΙΟΣ), ведутата на светогорскиот скит Кафсокаливија (ΣΚΙΤΗ ΤΟΥ ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΗΟΥ ΕΝΤΩΡΕΙ ΤΟ ΑΘΟΝΟΥ) и допојасната претстава на св. Максим Кафсокалиниски (Ο ΑΓΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ). (сл.11) Двајцата светци претставени се во монашки одежди, во мантии со кукул и пана на главите, додека пак, Светата Троица е претставена во иконографски облик кој го претставува Бог Отец носен на облаци и придружуван на престоли, како благословува со десната рака, Синот второто лице на светата Троица исто така носен на облаци и престоли со затворено евангелие во рацете а во средината над нив-помеѓу нив Светиот Дух како гулаб со сијание и нимб околу главата. По долната рамка на иконата е испишано: ΧΕΙΡ ΠΑΡΘΕΝΙΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΩ ΤΩ ΖΑΚΗΝΩΝΩ.

Тоа е автограф на познатиот светогорски халкограф јеромонахот Партениј од Закинтос. (сл.12)

* * *

Збирката на икони од Горно Мелничани поседува исклучителна вредност како целина сама по себе, но уште повеќе по одделните графички примероци, пред се, графиката на Богородица Портаитиса Ивиронска и графиката од манастирот Св. Јован Петеча на Маникејската Гора над Серес, кои се исклучително ретки во досегашниот кор-

пус на познати графички икони од XVIII и XIX на Балканот.

Графичката икона на Богородица Портаитиса од Мелничани всушност се открива како најстара, точно датирана редакција на овој иконографски тип од 1775 г. Овој најран бакрорез на подоцнежните графики од 1805 и 1838 год., ќе служи како прототип и урнек. Иконата е настаната во период кога светогорските манастири се уште немаат свои типографски работилници и графичките-бакрорезни плачи ги отиснуваат во Венеција, Виена, Хале (Магдебург), Москва.⁴ Иконата на *Богородица Портаитиса* од Мелничани е отисната во Виена, како што и подоцнежните серии на иконата на Богородица Портаитиса од 1805 и 1838 се настанати во типографиите во Хале и Москва.⁵ Помеѓу најраната икона од Мелничани (1775.) и оние подоцнежните од 1805 и 1838 г. неможе да се воочат концепциски и иконографски разлики освен ктиторските натписи. Најстарата серија на една графичка-бакрорезна икона прераснувала во

⁴ D. Papastratos, *Paper Icons*, vol. I, Athenes 1990, 19-22; Д. Давидов, *Светогорска графика*, Београд 2004, 19-22; М.Кампанис, *The Printmaking Tradition on Mount Athos*, *Orthodox Arts Journal*, March 2015.

⁵ D. Papastratos, *op. cit.*, vol.II, 425, kat. 453; 427, kat.455.

Сл.4. сцена, војниците во домот на вдовицата од Никеја, икона Богородица Портаитиса, 1775 г., детаљ
Pic.4 scene, soldiers at the home of the widow from Nicaea, icon of the Virgin "Portaitisa", 1775, detail

Сл. 5. сцена, Вдовицата од Никеја ја спушта иконата на Богородица во морето, икона Богородица Портаитиса, 1775 г., детаљ
Pic.5 scene, The Widow from Nicaea places the icon of the Virgin into the sea, icon of the Virgin "Portaitisa", 1775 detail

Сл.6. сцена, јеромонах Гаврил ја вади иконата на Богородица од морето, икона Богородица Портаитиса 1775 г., детаљ
Pic.6 scene, the monk Gabriel takes out the icon of the Virgin "Portaitisa" from the sea, icon of the Virgin "Portaitisa" - detail

апсолутен прототип кој конзервативната светогорска средина, верна на преданието и традицијата ги повторувала и во сите подоцнежни серии на бакрорези. Како илустрација можеби најпечатлив пример е графиката на иконата на *Богородица Достојно јест* изработена од Христифор Жефарович во 1748 г., која како култна икна на Протатот и Кареја, ќе послужи како прототип и иконографска предлошка дури на тринаесет подоцнежни графики кои Светата епистасија во Кареја ги наратувала за соборната црква на Протатон во XVIII и XIX век.⁶

Граверот, односно мајсторот халкограф кој во бакар ја изгравирал иконата од Мелничани во 1775 г., не оставил друг запис или свој автограф. Но квалитетот на изведбата, прецизниот и сигурен цртеж коишто покажува високо рамниште, упатуваат на искусен халкограф, несомнено веќе афирмиран во занаетот. Такви големи бакрорези-халкографи во Виена од средината и втората половина на XVIII век, биле Христифор Жефарович (?-1753), Густаф Адолф Милер (1694-1767)

и двајцата веќе упокоени во времето на настанувањето на бакроезната графика во 1775 г., како и Томас Месмер (1717-1777) кој можеби и го изработил оваа графичко клише.⁷

Инаку во досега откриениот корпус на хартиени-графички икони во Македонија, по својот значај се издвојуваат токму бакрорезите на Светогорскиот манастир Ивирон. Меѓу нив од посебен значај се иконите на чудотворната Богородица Портаитиса во две засебни иконографски изведби. Едниот иконографски тип го имаме на иконата од Мелничани каде што средишниот мотив на Богородица е проширен со ведутата на манастирот Ивирон и десетина сцени по страните кои го илустрираат преданието за оваа чудотворна икона. Веќе одбележавме дека овој иконографски тип, подоцна ќе биде повторен во уште две бакрорезни клишеа со графички серии од 1805 и 1838 г.⁸ Во Прилеп во црквата на Благовештението на Богородица откриена е еден друг иконографски тип на Богородица Портаитиса настанат во 1779

⁶ Д. Давидов, *op.cit.*, 21.

⁷ Давидов, *op.cit.*, 21-23

⁸ D. Papastratos, *op.cit.*, vol.II, 429.

Сл. 7. Ктиторски натпис, икона Богородица Портаитиса 1775 г.
 Pic.7. The donors' inscription, icon of the Virgin "Portaitisa", 1775

г., само неколку години по клишето и бакрорезната плоча од Виена од која произлегува отпечатокот од Горно Мелничани. На иконата од Прилеп ја имаме единствено претставата на Богородица без ведутата и останатите циклусни композиции.⁹ Подоцна, кон средината на првата половина на XIX век, овој иконографски тип на Богородица Портаитиса ќе биде изгравирани и на бакрорезната плоча од манастирот Бигорски.¹⁰ Со манастирот Ивирон, односно неговиот скит Св. Јован Претеча на Атос се поврзани двата графички листа со претстава на ведутата на скитот, сцените од неговиото житие и прететстава на патронот на скитот, св. Јован Крстител, настанати во 1793 г., од колекцијата на музејот во Прилеп и црквата во село Ботун, Охридско.¹¹

И графичката икона посветена на св. Јован Претеча и неговиот манастир на Маникејската Гора во близина на Сер е вистинска реткост со само два досега познати бакрорезни листови, и двата отпечатени-отиснати, веројатно од најстарата бакрорезна плоча од 1761 г., еден во колекцијата на Дори Папастратос,¹² и еден графички лист од

истото клише од 1761 г., од збирката на Старата православна црква во Сараево.¹³ И овие два идентични графички отисоци произлегува од Виенските типографии. Примерокот од Горно Мелничани припаѓа на досега непозната серија од 1816 г. изведена од јеромонахот Партениј од Закинтос,

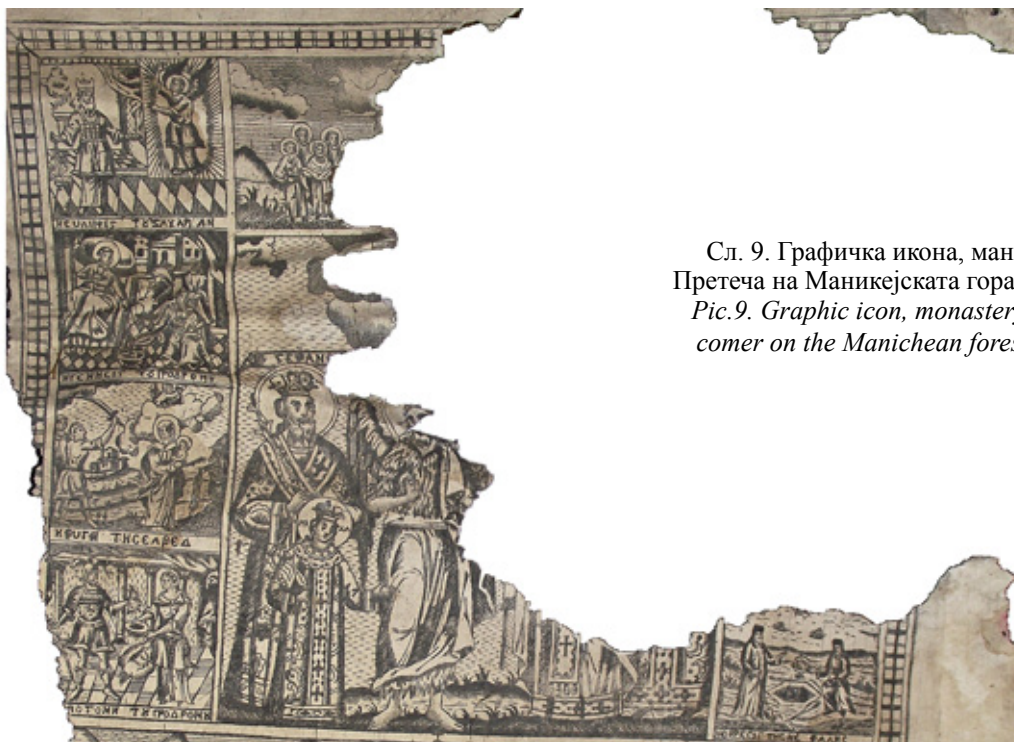
Сл. 8. Графичка икона, манастирот на Св. Јован Претеча на Маникејската гора, кај Сер, 1816 г., автор јеромонах Партениј од Закинтос
 Pic.8. Graphical icon, monastery of St. John the Forthcomer on the Manichean forest near Ser, 1816-author – monk Partenij from Zakynthos

⁹ J. Чокревска Филип, *Белешка за најстарите графички од Ивиронскиот манастир во прилепската колекција*, 118-120, сл. 1.

¹⁰ Eadem, *Бакрорезно графичко клише од манастирот Св. Јован Бигорски*, 94-95, сл.1-2.

¹¹ J. Чокревска Филип, *Белешка за најстарите графички од Ивиронскиот манастир во прилепската колекција*, 121-122; С. Цветковски, *Неколку непознати икони од XVIII век во црквите на охридска Дебарца и Кичевско*, PATRIMONIUM.MK 9, Скопје 2011, 244-246, сл.8.

¹² Papastratos, *op.cit.*, vol. II, 498-499, kat. 535

Сл. 9. Графичка икона, манастирот на Св. Јован Претеча на Маникејската гора, кај Сер, 1816 г., детаљ
Pic.9. Graphic icon, monastery of St. John the Forth-comer on the Manichean forest near ser, 1816-detail

Сл. 10. Ведута на манастирот на Св. Јован Претеча кај Сер, ктиторски натпис и потпис на халкографот јеромонах Партениј од Закинтос, 1816 г.
Pic.10. Vedute of the monastery of St. John the Forth-comer near Ser; donors' inscription on the chalcography by monk Partnej from Zakynthos, 1816

врз основа на старата иконографска предлошка на графиката од 1761 г., и во тоа е важноста на овој бакрорезен отпечаток.

Истиот халкограф, Партениј од Закинтос ја изработил и потпишал и иконата Св. Троица од скитот Кавсокаливија, на која неме година кога е настаната. Идентична икона имаме во колекцијата Ласкаридис во Ричмонд, Англија,¹⁴ но и во збирката на музејот во Прилеп.¹⁵

¹³ Ђ. Мазалић, *Старе иконе и др.*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni I Hercegovini, XLVIII, sv. I (historija i etnografija), Sarajevo 1936, 52-57, сл. 3.

Халкографот јеромонахот Партениј од Закинтос на Света Гора Атонска работи на почетокот на XIX век, помеѓу 1804/1809 и 1820 г., од кога датираат и сите засега познати и потпишани негови дела.¹⁶ Интересно е да се одбележи дека је-

¹⁴ Papastratos, *op. cit.*, vol. II, 411, kat. 440.

¹⁵ *Графички листови XVIII-XIX век од збирката на Музеј Прилеп*, (каталог), Прилеп 2006, 27, 54, кат.21.

¹⁶ Papastratos, *op.cit.*, 28-29; ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ ΣΙΜΩΝΟ-ΠΕΤΡΙΤΗΣ ΑΓΙΟΠΕΙΤΕΣ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΟΙ, in. ΜΕΤΑ-ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΙΚΑ, ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΙΜΕΡΙΔΑΣ, Θεσσαλονίκη 1996; Давидов, *op.cit.*, 29.

Сл. 11. графичка икона, Света Троица, св. Акакиј, ведута на скитот Св. Троица во Кавсокаливија, св. Максим кавсокаливијски.

Pic.11 graphic icon, Holy Trinity, st. Acacius, vedute- the skit of the Holy Trinity at Kavsokalivia, st. Maxim of Kavsokalivia.

Сл. 12. киторски натпис и потпис на халкографот јеромонах Партениј од Закинтос.
Pi.12 donors' inscription and signature on the chalcography of the monk Partenij of Zakynthos

ромонахот Партениј од Закинтос заедно со брат му монах Паисиј се спомнуваат како приложници кои со своја помош придонеле за настанувањето на погоре веќе спомнатата графичка икона од манастирот Ивирон и скитот на Св. Јован Претеча во 1793 г.¹⁷

Графичките икони од Горно Мелничани се само мал сегмент од една поголема група која може да се следи во црквите не само во дебарскиот крај туку и на просторот на Западна Македонија.

Неоспорно е дека доминираат икони со светогорска провиниенција, што говори дека врските со Света Гора Атонска биле динамични и блиски. Доволно е да потсетиме дека повеќето од монасите во словенските манастири на Атос во времето на доцниот XVIII и XIX век, доаѓале од пределите на западна Македонија, а некои меѓу нив стануват и угледни духовници, игумени и архимандрити со висок углед и почит меѓу братството.

Од друга страна блиските врски како и традицијата на поклоничките патувања освен кон Светата земја и Ерусалим,¹⁸ била интензивна и кон Света Гора Атонска, за што сведочат токму и овие графички икони кои се сметале за ценети реликвии-еулогии односно благослов и како такви се носеле од Атос.¹⁹

¹⁸ За поклоничките патувања во Светата земја и Ерусалим, иконите на платно, т.н. Ерусалими како еулогии од Палестина, Ерусалим и Христовиот гроб, опширно С. Цветковски, *Бигорскиот Ерусалим на хаџи Сава јеромонах*, 20 години возобновно монаштво, Бигорски манастир Св. Јован Крстител 2015, 448-464.

¹⁹ За присуство на поклонници од Македонија во манастирите на Света Гора cf. Ѓ. Поп-Атанаов, *Поклонници од Македонија во Хиландарскиот манастир (XVII-XIX век)*, in: Годишник на Софийскиот универзитет "Св. Климент Охридски" Центар за славјано-византиски проучавања "Иван Дуйчев", (Международна научна конференција "Манастирската култура на Балканите") том 94 (13), Софија 2006, 187-189.

¹⁷ Papastratos, *op. cit.*, vol. II, 229; С. Цветковски, *op.cit.*, 245-246.

Sašo CVETKOVSKI

GRAPHIC ICONS FROM THE VILLAGE MELNIČANI

Summary:

The article refers to three graphic icons from the church of the Holy Anargiri from the village of Gorno Melničani in Debar. The three icons despite the visible damage are still sufficiently preserved for a full scientific analysis and identification of the presented content. Chronologically the oldest one of these icons is the icon of the Virgin Portaitisa of Iviron, from 1775 originated in Venice. It is so far the oldest known edition of the icon, which will later in the 19th century will be repeated several times. So far, the oldest version of this variant was graphic icon imprint from the 1805 from Halle and similar one will originate later in Moscow too, at the 1838. On the besides the motif of the Virgin "Empress" with Christ whose face and cheeks are visible the wounds, according to the legend inflicted by the soldiers of the iconoclast emperor Theophilus in the 9th century. In the lower part of the icon is the vedute of the Monastery Iviron with surrounding cells and skits, and the sides-margins are illustrated 12 compositions from the legend, associated with the Athonite tradition of this miraculous icon.

The second icon is dedicated to the Holy Trinity and the eponymous skit Kavsokalivia on Mount

Athos. Apart from the depiction of the Holy trinity at the bottom of this graphic icon are presented the vedute of the skit itself and two bust representations of St. Acacius St. Maxim of Kavsokalivia, two great ascetics of this Athonian skit. The icon is originated by the hand of the monk Parthenius of Zakynthos.

The third icon is particularly interesting and relates to St. John the "Forth-comer" and his monastery in Manikian forest near Ser (Ceres). So far was only known the older graphical cliche made in Viena 1761-62. This graphic sheet from Upper Melničani actually shows that in 1816, from the hand of the monk Parthenius of Zakynthos arises another replica and a new graphical cliche of the older iconographic template that contains all the iconographic features, the vedute the monastery on the Manikian forest, the image of John the "Forth-comer", the patron of the monastery surrounded by rulers and priests and along the sides more of the scenes from the hagiographical cycle of st. John the "Forth-comer". These three icons are only a small portion of the newly identified graphical icons from the churches in western Macedonia, between Debar, Kicevo, Struga and Ohrid.